

ДВОМОВНІСТЬ – ЯК РОЗДВОЄНЕ ЖАЛО...

Дискусія в 11 класі на актуальну суспільну тему¹

Дискусію розглядають і як метод інтерактивного навчання, і як навчальну технологію. Як метод дискусія може бути складником інших методів і технологій: тренінгів, ділових ігор, аналізу ситуацій. Дискусія-технологія може включати в себе різноманітні методи й прийоми: мозковий штурм, синектику, аналіз ситуацій та ін.

Навчальний ефект дискусії полягає в наданні кожному з її учасників можливості одержати від співрозмовників різноманітну інформацію, уточнити й обґрунтувати свої погляди на обговорювану проблему, виявити свої знання й ставлення, і, нарешті, продемонструвати й удосконалити комунікативну компетентність.

Дискусія слугує організації інтенсивної мислительної й ціннісно-орієнтувальної діяльності її учасників, сприяє розвитку аналітичних здібностей та емоційного інтелекту. Дискутування створює умови для вияву індивідуальності, осмисленого вибору позиції з-поміж різних поглядів на обговорювану проблему, формування вміння взаємодіяти з людьми, толерантно сприймати думки опонента, поважати чужі переконання й оцінки, співвідносити свої погляди з позиціями співрозмовників.

З погляду комунікації, дискусія полілогічна. Проте дискусійний полілог поділяють на два види:

---

¹ Див. Виступ під час дискусії (підготовлений і непідготовлений) на суспільну або морально-етичну теми, його композиція (вступ, основна частина, завершення), основні способи виступу (читання тексту, відтворення його по пам'яті з читанням окремих фрагментів, вільна імпровізація, інтерпретація, відповіді на запитання, ведення полеміки) (11 кл.) у Програмі Українська мова, 10-11 класи, академічний рівень.

- *Полілог-різноголосся* передбачає словесне змагання (спір), кожен з учасників якого обстоює слухність своєї думки, аргументований захист кожним дискусантом своєї позиції. Це протиставлення думок на складні питання, які, можливо, й не можуть мати однозначного вирішення. Мета такої дискусії – не стільки розв’язати проблему, скільки привернути до проблеми увагу, змусити замислитися, визначити й оприлюднити свою позицію.
- *Полілог-багатоголосся* будується на спільному розв’язанні проблеми, взаємодоповненні та узгодженні позицій. Мета такої дискусії - досягненні консенсусу.

Зрозуміло, що для навчальної дискусії більш ефективним є діалог-різноголосся.

Умови ефективного проведення дискусії такі:

- Підготовленість кожного з учасників, його обізнаність із предметом обговорення, попереднє опрацювання й осмислення різноманітних джерел інформації.
- Визначення власної позиції, готовність до її аргументованого обстоювання.
- Попередня узгодженість понять і однакове розуміння термінів, які використовуватимуться в процесі дискусії.
- Толерантність і коректність у спілкуванні.
- Дотримання заздалегідь установленого регламенту.
- Активність кожного з дискусантів.

Організатор дискусії має подбати про виразну проблемність теми дискусії, її актуальність, а також зацікавленість (мотивацію) її учасників у обговоренні.

Завдання модератора – стимулювати обговорення, за потреби уточнювати висловлені учасниками дискусії думки, вчасно підбивати підсумки сказаного. Навіть виступаючи в ролі одного з диспутантів (що цілком природньо), модератор у жодному разі не має нав’язувати своїх думок і оцінок.

Добре, якщо участь у дискусії візьмуть добре обізнані щодо обговорюваної проблеми авторитетні особи: науковці, громадські діячі. Учням цікаво вислухати думки старших людей, тому добре, якщо в дискусію включиться хтось із учителів або батьків. Жвавості дискутуванню надасть перегляд і обговорення суголосного з темою обговорення відеоролика, наведення модератором статистичних даних, цитування ним висловів відомих людей.

Відповідно до теми дискусії складається її орієнтовний план, який разом зі списком рекомендованої літератури (адресами веб-сайтів) оприлюднюється заздалегідь.

Можна порадити учням готувати виступи із застосуванням прийому, винайденого професором права з ПАР Девідом Маккойд-Мэйсоном². Мовою оригіналу прийом зветься PRES-formula (Position-Reason-Explanation or Example-Summary), в Україні його називають *формулою ПОПС*.

П – позиція: *Я вважаю, що...*

О – обґрунтування (аргументація): *Тому що...*

П – приклад: *Це можна підтвердити прикладом....*

С – судження (висновок): *Отже, можна зробити висновок, що...*

Цінність такого технологічного прийому полягає в тому, що при його використанні думку можна висловити чітко та гранично швидко (упродовж 1-3 хвилин).

Пропонуємо орієнтовні матеріали до дискусії на одну з найбільш обговорюваних нині тем.

Чи потрібна Україні двомовність на державному рівні

Орієнтовні питання для обговорення

---

² Частково відповідає традиційному для нашої методики алгоритмові побудови роздуму: теза-доказ-висновок, повністю - алгоритмові обґрунтування: теза-доказ-приклад-висновок. Тому авторство професора, по суті, може стосуватися лише назви-аббревіатури.

1. Знання двох мов і двомовність на державному рівні - синоніми чи принципово відмінні явища?
2. Чи може функціонування в одній країні двох державних мов бути гармонійним?
3. Чи самі українці винні у втраті ними мовної стійкості?
4. Вільний вибір мови спілкування в сучасній Україні: вихід чи фікція?

З ПОЗИЦІЇ «ТАК»	З ПОЗИЦІЇ «НІ»
1. Знання двох мов і двомовність на державному рівні - синоніми чи принципово відмінні явища?	
Я вважаю, що знання громадянами України двох мов і існування двох державних мов – тісно пов’язані. Сьогодні це не синоніми, бо російська мова не є державною, але якщо її державність затвердити конституційно, двомовність побутова і двомовність на державному рівні зіллються в єдине ціле. У світовій практиці прикладів функціонування в одній країні двох і більше державних мов чимало, і той, хто знає дві або кілька мов (що викликає повагу) і спілкується ними як державними, почувається повноцінним патріотом, ніяк не меншим за того, хто обстоює	На мою думку, індивідуальне знання двох мов і двомовність на загальнодержавному рівні - принципово відмінні явища. Обґрунтувати цю думку можна тим, що болгарин, поляк, француз чи італієць може, крім своєї, добре знати англійську, але не вимагатиме надати цій мові статусу державної або офіційної не території своєї країни. Приклади Фінляндії, Швейцарії та інших країн недоречні, тому що мовна ситуація в цих країнах має мало спільного з українською. Зате маємо приклад Білорусі, де затвердження в 1995 році російської в статусі другої державної мови поставило

єдину державну мову. Отже, знання двох мов – української та російської - та українсько-російська двомовність на державному рівні – поняття одного логічного ряду.	білоруську на межу загибелі. Другим прикладом може бути досвід Канади, де характерні для франкомовної провінції Квебек сепаратистські настрої мало не призвели до її територіального відокремлення від решти країни, де вживається як офіційна англійська мова. На референдумі, проведеному в 1997 році, квебекським сепаратистам для утворення самостійної держави не вистачило лише 1% голосів. Отже, знання громадянами двох мов не має призвести до визнання обох мов як державних, тому що це становить серйозну загрозу для цілісності держави.
2. Чи може функціонування в одній країні двох державних мов бути гармонійним?	
На мою думку, може, тому що така можливість підтверджується прикладами кількох країн. Так, у Великому герцогстві Люксембурзькому встановлено не дво-, а навіть тримовність. У Законі про мови Люксембургу державною мовою визнано летценбурш (люксембурзьку), а офіційними мовами - французьку й німецьку.	Гадаю, що не може, тому що ситуація в Люксембурзі далека від мовної ситуації в Україні. Проте Люксембурзький досвід нагадує, що, крім державної, міжнародна практика знає ще й статус мови офіційної. Як приклади можу назвати офіційність статусу німецької мови в Бельгії або в Італії. На

Усі три мови вважають адміністративними. Отже, двомовність цілком реальна.	певних територіях цих країн «другі» мови функціонують паралельно з державною. Напрошується висновок, що співіснувати мирно, не створюючи в суспільстві напруги, можуть не дві державних мови, а державна й офіційна, причому на певних територіях, де це дійсно важливо для населення. Державна й офіційна мови виконуватимуть кожна свої функції.
3. Чи самі винні українці у втраті ними мовної стійкості?	
Я гадаю, що це так. Українці не обстоювали рідну мову, яка є ознакою національної свідомості й національної солідарності, інструментом розвитку духовної та матеріальної національної культури. Мовно-культурній асиміляції з боку Росії протистояли лише окремі свідомі українці. Абсолютна ж більшість сприйняла російську мову за «другу рідну», добровільно й охоче переходячи на «мову міжнаціонального спілкування». Українці не протистояли мовній асиміляції,	Ні, це не так. Причинами втрати українцями мовної стійкості є історичні обставини, зокрема таке явище, як наполегливо упроваджувана царською Росією, а пізніше СРСР русифікація. Як стверджує мовознавець Лариса Масенко, російська мова стала в Україні мовою пристосування, а українська - мовою протистояння. Російськомовна атмосфера українських міст тисла й нині продовжує тиснути на носія української мови. Мовець не може не помічати, як реагують на

яку радянські партійні діячі називали «природною» та «добровільною», не чинили опору поступовому витісненню з ужитку рідної мови. Через пропаганду двох «рідних» мов сформувалася ментальність советизованого українця, головною ознакою якого стала розмита ідентичність. Саме такі українські homo soveticus'и («радянські» люди із залишковою ностальгією за старим режимом) обстоюють сьогодні державність російської мови та прагнуть до розколу країни. Отже, у мовній ситуації, що склалася, винні самі українці, які втратили мовну стійкість через пристосовництво, часом і зрадництво.	його українське мовлення зросійщені міщани, як це впливає на ставлення до нього. Це спричиняє його невпевненість у своїх силах, створює дискомфорт, формує меншовартість. Значну роль відігравала й відіграє здійснювана російськими ЗМІ пропаганда, зброєю якої є брехня, підтасовки й маніпуляції. Значну роль відіграла і відіграє слабкість, а можливо, й ннавмисна недолугість української інформаційної політики. Ще донедавна чимала кількість українців переходила на російську. На щастя, зараз ситуація різко змінюється. Отже, не на українцях лежить вина втрати ними мовної стійкості. Але лише від них залежить її поновлення й утвердження.
Вільний вибір мови спілкування в сучасній Україні: вихід чи фікція?	
Я вважаю, що держава має забезпечити вибір громадянином мови спілкування на всіх рівнях, у тому числі й у офіційному та діловому спілкуванні. Узаконена державна двомовність	На мою думку, державна українська мова має підтримуватися державою. Гадаю, що в побуті кожна людина може спілкуватися тією мовою, яку обере сама. Проте державною

унеможливить конфлікти, знизить рівень напруги в суспільстві. Отже, надання права вибору мови спілкування розв'яже чимало наявних в Україні соціальних проблем.	мовою вона має володіти й послуговуватися в офіційному спілкуванні. Очевидно, що проголошення російської мови державною призведе до того, що українську буде швидко витіснено зі сфери публічного життя і вона залишиться хіба на рівні декорацій. Це обов'язково викличе спротив і спричинить протистояння.

Вже завтра не тільки наведені тут орієнтовні аргументи, а й формулювання питань для обговорення можуть виявитися неактуальними, а то й наївними. Щиро хотілося б, щоб вони дійсно сприймалися як недоречні та непотрібні.

Якщо ж своєї актуальності пропонована тема дискусії не втратить, хочеться побажати вчителю додати найпереконливіші аргументи, дібрати найяскравіші приклади, допомогти учням сформулювати чіткі й неоднозначні висновки.

Адже саме від учителя-словесника значною мірою залежить формування світоглядних позицій сьогоденного старшокласника – завтрашнього громадянина незалежної й демократичної України.